

„Chowanna”	Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego	Katowice 2005	R. XLVIII (LXI)	T. 1 (24) Cz. II	s. 40–61
------------	--	---------------	--------------------	------------------------	----------

Izabela RAJSKA-KULIK

Kobiety maltretowane w związkach – czy posiadane przez nie zasoby *versus* deficyty osobiste wpływają na pomoc, którą otrzymują?

Przemoc nie jest problemem marginalnym, jest zjawiskiem powszechnie spotykanym w życiu społecznym. Można powiedzieć, iż przepelnia ona świat i często mamy wrażenie, że jest jej znacznie więcej niż miłości, przyjaźni czy bezpieczeństwa. Również dom rodzinny, z założenia bezpieczne i ciepłe ognisko domowe, które powinno być schronieniem przed złem zewnętrznego świata, zamiast stanowić ostoję miłości i opieki, niejednokrotnie staje się miejscem cierpienia, zagrożenia, poniżenia, lęku i rozpacz (Melli bruda, 1997).

Z psychologicznego punktu widzenia przemoc wobec kobiet można rozpatrywać jako sytuację skrajnie urazową wywołaną celowym i długotrwałym działaniem partnera (D o b r z y ŋ s k a - M e s t e r h a z y, 1996). Innymi słowy, w przypadku związku małżeńskiego, w którym dochodzi do przemocy fizycznej, mamy do czynienia z chroniczną sytuacją stresową, gdyż czynniki związane z napięciem i poczuciem zagrożenia działają permanentnie. Czasami sytuacja maltretowania może przybierać postać stresu ekstremalnego lub traumatycznego. Dzieje się tak wówczas, gdy drastyczna, powtarzająca się przemoc przychodzi bez ostrzeżenia, atakuje podstawowe wartości ofiary, takie jak jej życie czy schronienie. Kobieta nie może sprostać tej tragicznej sytuacji za pomocą znanych i dostępnych jej strategii, a kolejne akty dręczenia pozostawiają po sobie trwały ślad, który jest reaktywowany, gdy tylko

pojawiają się bodźce skojarzone z danym wydarzeniem (por. H o b f o l l, 1991, za: H e s z e n - N i e j o d e k, 2000).

Niektóre z osób krzywdzonych podejmują strategie radzenia sobie z sytuacją, które można określić jako skuteczne (funkcjonalne). Mają one charakter nie tylko doraźny, ale nastawione są na uwolnienie się z kręgu przemocy. Jednakże większość kobiet, nie widząc wyjścia z tej sytuacji, zaczyna przystosowywać się do roli ofiary i przestaje się bronić. O przyjęciu takiej postawy, oprócz małych zasobów osobistych i społecznych ofiary, często decyduje jej zależność ekonomiczna od partnera, która wiąże się z przeświadczeniem o braku perspektyw życiowych. Jak stwierdza J. M e l l i b r u d a (1997), należy mieć świadomość tego, iż nie wszystko, co maltretowane kobiety robią, jest od początku do końca konsekwencją ich decyzji i własnego wyboru. Dzieje się tak dlatego, że podlegają niszczącemu wpływowi sił, wobec których część z nich czuje się zupełnie bezbronna.

Jeżeli ofiara utrwalonej przemocy w rodzinie nie otrzyma pomocy z zewnątrz, jej szanse wyrwania się z tej pułapki i ratowania są niewielkie. Dlatego sprawą szczególnej wagi jest wsparcie ze strony osób bliskich i profesjonalistów, a także instytucji zajmujących się udzielaniem pomocy osobom znajdującym się w takiej sytuacji życiowej.

W literaturze przedmiotu pojęcie „wsparcie społeczne” (*social support*) definiowane jest w szerszy sposób jako konsekwencja przynależności człowieka do sieci społecznej (P o m m e r s b a c h, 1988) lub jako dostępna pomoc wynikająca z powiązań człowieka z innymi ludźmi, grupami społecznymi, społeczeństwem (L i n, D e a n, 1984, za: J a w o r o w s k a - O b ł ó j, S k u z a, 1986). Według G. C a p l a n a (1981), wsparcie społeczne to zaspokojenie potrzeb w różnych sytuacjach, gwarantowane przez osoby znaczące i grupy odniesienia. W węższym rozumieniu wsparcie społeczne to pomoc dostępna człowiekowi w sytuacjach trudnych, stresowych (S a r a s o n, 1983).

Jak pokazują obserwacje i badania empiryczne, zapotrzebowanie na wsparcie społeczne wzrasta gwałtownie w sytuacjach trudnych. Jak stwierdza H. S ę k (1993), w takich wypadkach adekwatne wsparcie odgrywa znaczącą, buforową rolę, chroniąc przed negatywnymi skutkami kryzysów. Łatwiej również wtedy śledzić efekty jego działania.

Zgodnie z podejściem H. S ę k (1986, 1991, 1993, 1997), wsparcie to rodzaj interakcji społecznej, która ma na celu spowodowanie u jej uczestników zbliżenia do rozwiązywania problemu i przezwyciężenia sytuacji trudnej przez wymianę informacji, budowanie poczucia bezpieczeństwa i przynależności. Aby społeczna wymiana była skuteczna, istotna jest odpowiedniość między rodzajem udzielanego wsparcia a potrzebami odbiorcy.

W zależności od tego, co jest w toku interakcji treścią wymiany społecznej, określone zachowania wspierające dzieli się na różne kategorie. H. S ę k (1997) wyróżnia następujące, główne rodzaje wsparcia:

1. Wsparcie emocjonalne, czyli przekazywanie w toku interakcji emocji, które uspokajają, podtrzymują, odzwierciedlają pozytywne ustosunkowanie do osoby wspieranej. Może się ono przejawiać np. w okazywaniu troski, towarzyszeniu w trudnych chwilach i podnoszeniu na duchu.

2. Wsparcie informacyjne (poznawcze), polegające na udzielaniu informacji, które sprzyjają lepszemu zrozumieniu sytuacji i własnego położenia życiowego, co może pomóc w rozwiązaniu problemu. W ramach tak rozumianego wsparcia istotne jest również dostarczanie informacji zwrotnych o skuteczności podejmowanych przez osobę wspieraną działań zaradczych. Zdaniem H. Sęka (1997), wsparcie poznawcze to także dzielenie się własnym doświadczeniem z osobami przeżywającymi podobną trudną sytuację. Dzięki możliwości porozmawiania i uzyskaniu opinii ze strony znaczących osób zwiększa się szansa na zrozumienie sensu negatywnych wydarzeń, ich przyczyn i ewentualnych konsekwencji.

3. Wsparcie instrumentalne, czyli wymiana informacji o konkretnych sposobach postępowania. W przypadku tego rodzaju wsparcia można mówić o modelowaniu skutecznych zachowań zaradczych, a także o dostarczaniu instrumentów (sposobów) postępowania, zdobywania informacji i dóbr materialnych. Wsparcie instrumentalne może przybierać formę instruktażu polegającego na dawaniu rad i wskazówek oraz mobilizowaniu do konkretnego działania.

4. Wsparcie rzeczowe (materialne), a więc konkretna pomoc rzeczowa i finansowa oraz bezpośrednie fizyczne działanie na rzecz osób potrzebujących, np. udostępnianie schronienia, mieszkania, przekazywanie środków na życie (Sęk, 1997).

Przedstawione rodzaje wsparcia często trudno w sposób jednoznaczny rozgraniczyć. Są one ze sobą dosyć ściśle powiązane i wzajemnie się warunkują.

Ludzie różnią się między sobą cechami osobowości i umiejętnościami, które wpływają na potrzebę otrzymywania pomocy ze strony innych, a także sprzyjają poszukiwaniu, mobilizowaniu i wykorzystywaniu wsparcia.

Jak stwierdza K. Popiołek (1996), czynniki osobowościowe w sposób istotny kształtują strukturę i funkcje posiadanej przez człowieka sieci powiązań. Można powiedzieć, że sieć taka nie jest człowiekowi dana, lecz on sam buduje określone relacje, przetwarza i wykorzystuje płynącą z nich pomoc, jak również mniej lub bardziej adekwatnie reaguje na potrzeby innych w tym względzie. Istotną zatem rolę odgrywają tutaj umiejętności i aktywność przejawiana przez jednostkę, aczkolwiek pewne warunki mogą ułatwiać lub utrudniać podejmowane wysiłki.

Badając maltretowane kobiety pod kątem tego, kto i w jaki sposób im pomaga, za jedną spośród wielu możliwych właściwości indywidualnych, ważnych z tego punktu widzenia, uznano samoakceptację, przekonanie na temat

własnej skuteczności, lęk – w rozumieniu cechy, poczucie bezradności, styl prospołeczny *versus* styl wrogości, a także kompetencje osobiste o charakterze społecznym, do których zaliczono asertywność i pragmatyzm. Stanowią one zasoby osobowościowe, które wchodzi w interakcję z procesami wsparcia.

Charakterystyka badanej grupy

Badaniami zostało objętych 145 kobiet w wieku od 19 do 58 lat doświadczających agresji wewnątrzmałżeńskiej o charakterze fizycznym z towarzyszącą przemocą psychiczną. Najwięcej osób (40%) było w przedziale wieku 31–40 lat. W przeważającej większości były to kobiety zamężne (81%). Około 12% badanych było po rozwodzie, 7% kobiet pozostawało w konkubinacie. W przypadku największej liczby kobiet (32%) staż małżeński mieścił się w granicach 8–13 lat. Najczęściej badane miały dwoje lub troje dzieci (59%). Około 6% miało sześcioro, ośmioro dzieci. Badane to przeważnie osoby z wykształceniem zawodowym (37%).

Organizacja i przebieg badań

Biorąc pod uwagę potrzebę zróżnicowania krzywdzonych kobiet pod względem sposobów rozwiązywania przez nie sytuacji związanej z przemocą, dobór osób do badań został przeprowadzony na stosunkowo zróżnicowanym terenie. Były to ośrodki interwencji kryzysowej, schroniska dla ofiar maltretowania, gdzie istnieje możliwość zarówno czasowego zamieszkania, jak i udziału w zajęciach grupy wsparcia, ośrodki leczenia odwykowego oraz ośrodki pomocy społecznej na terenie województwa śląskiego, a także w Opolu i Bielsku-Białej.

Metody badań

W badaniach zastosowano następujące narzędzia badawcze: Skala Samoakceptacji E.M. Bergera, Test Uogólnionego Poczucia Skuteczności (UPS)

G. Dolińskiej-Zygmunt, Inwentarz Stanu i Cechy Lęku (ISCL) – arkusz x-2 (adaptacja C.D. Spielberger, J. Strelau, M. Tysarczyk, K. Wrześniewski), Skala Ustosunkowań Interpersonalnych (SUI) J.M. Stanika, Skala „Ja i inni” P. Majewicza, Skala Pragmatyzmu B. Wojciszke, Kwestionariusz do Badania Wsparcia Społecznego.

Pierwszych pięć zastosowanych metod służyło do pomiaru wybranych cech osobowościowych kobiet doświadczających agresji wewnątrzmałżeńskiej. Ostatnie narzędzie pozwalało na ocenę spostrzeganego przez badane wsparcia społecznego.

Kwestionariusz do Badania Wsparcia Społecznego został w całości skonstruowany i opracowany na potrzeby prezentowanych badań. Jego struktura została częściowo oparta na Arkuszu do Badania Indywidualnej Sieci Wsparcia Społecznego opracowanego przez A. Chudzicką (1998, 2000). Autorka z kolei inspirowała się metodą Ingresolla i Depnera (za: Popiołek, 1996), co znalazło swój wyraz zarówno w konstrukcji Kwestionariusza, jak i w treści poszczególnych pozycji.

Opracowana metoda pozwoliła uzyskać następujące dane:

1) ze wsparcia ilu i jakich osób jednostka korzystała w ostatnim roku (wsparcie strukturalne dotyczące wielkości sieci wsparcia społecznego określonej na podstawie informacji, kto udzielał pomocy – ile osób z kręgu najbliższych i profesjonalistów;

2) w jakim stopniu badana doświadczała od nich pomocy (zakres wsparcia uzyskanego ze strony najbliższych, profesjonalistów i instytucji);

3) na czym polegało wsparcie, które z ich strony otrzymywała (wsparcie funkcjonalne).

Wypełnianie Kwestionariusza do Badania Wsparcia Społecznego polegało na:

1) podaniu informacji o tym, w jaki sposób ważne dla badanej osoby (najbliżsi, profesjonalisci) oraz określone instytucje udzielały jej wsparcia w ciągu ostatniego roku (chodziło tutaj o wsparcie ze strony rodziców, dzieci, rodzeństwa, innych krewnych, przyjaciół i znajomych, kolegów z pracy, sąsiadów, pracownika socjalnego, kuratora sądowego, psychologa, policjanta, księdza, lekarza, a także ze strony instytucji i organizacji, takich jak grupa wsparcia, ośrodek pomocy społecznej, ośrodek interwencji kryzysowej, schronisko/hostel, poradnia zdrowia psychicznego, Kościół, policja lub inne instytucje służące pomocą osobom potrzebującym. U podłoża wyodrębnienia kategorii „profesjonaliści” oraz oddzielnej kategorii „instytucje” leżała potrzeba odróżnienia poczucia bycia wspieranym przez określone instytucje i wynikające stąd bardziej formalne i urzędowe kontakty od bardziej osobistego i bezpośredniego kontaktu z konkretnymi pracownikami tych placówek. W odniesieniu do każdej z tych osób oraz instytucji należało określić

zakres otrzymywanego wsparcia rozumiany jako stopień nasilenia uzyskanej pomocy.

2) wymienieniu, na czym to wsparcie polegało, tj. czy było to:

- wsparcie emocjonalne – okazywanie pozytywnych uczuć, towarzyszenie (bycie z osobą w trudnych dla niej chwilach),
- wsparcie poznawcze – polegające na rozmawianiu z badaną, życzliwym dzieleniu się z nią własnym zdaniem po to, aby lepiej można było zrozumieć sytuację,
- wsparcie instrumentalne (mobilizujące) – dawanie rad i wskazówek, zachęcanie do konkretnego działania,
- wsparcie materialne – udzielanie konkretnej pomocy pieniężnej, rzeczowej, udostępnianie schronienia, mieszkania;

- 3) podaniu, która z wymienionych osób zachęcała do pozostania, a która – do opuszczenia związku.

Podział próby badawczej na grupy

Analiza wyników badań obejmowała dwa zasadnicze, niezależne od siebie etapy poszukiwań. W ramach pierwszego biorącą udział w badaniach próbę 145 krzywdzonych kobiet poddano podziałom, tak aby otrzymać podgrupy badanych, różniące się w zakresie wybranych cech osobowościowych i zasobów osobistych. Punktem wyjścia były wyniki badań kobiet uzyskane w zakresie ośmiu branych pod uwagę zmiennych indywidualnych. W celu wyodrębnienia z całej grupy badanych określonych podgrup, które byłyby homogeniczne ze względu na wybrane cechy podmiotowe, posłużono się procedurą analizy skupień. W przypadku próby badawczej omawianej w niniejszym opracowaniu, podstawę grupowania stanowiły wyniki otrzymane w ramach ośmiu czynników osobowych, czyli innymi słowy, grupowano w skupienia najbardziej pod ich względem podobne do siebie osoby. Biorąc pod uwagę cel pracy, zastosowano niehierarchiczną metodę skupiania, technikę k-średnich (grupowano osoby w przestrzeni zmiennych – cechy osobowościowe i kompetencje społeczne). Wartości średnich (steny) i odchyłeń standardowych uzyskanych w grupie krzywdzonych kobiet, w zakresie ośmiu czynników indywidualnych, zawiera tabela 1. W rezultacie przeprowadzonej analizy, w badanej grupie krzywdzonych kobiet wyodrębniono trzy podgrupy (skupienia), różniące się w zakresie wybranych cech osobowościowych i kompetencji społecznych. Wyniki analizy wariancji, dotyczące tych różnic, zawiera tabela 2; stanowią one w przypadku analizy skupień wskaźnik trafności dokonanego grupowania.

Tabela 1

**Wyniki średnie i odchylenia standardowe (wartości stenowe)
w zakresie ośmiu cech podmiotowych w trzech grupach kobiet
wyróżnionych przy użyciu analizy skupień**

Zmienna	Skupienie					
	1 (N=48)		2 (N=69)		3 (N=28)	
	X	s	X	s	X	s
Samoakceptacja	7,40	1,38	4,93	1,38	3,61	1,77
Poczucie skuteczności	7,33	1,31	5,09	1,31	3,25	1,40
Lęk – cecha	3,88	1,77	6,07	1,28	7,11	1,26
Poczucie bezradności	3,31	1,45	6,67	1,09	6,96	1,03
Styl prospołeczny	5,94	1,93	6,25	1,55	3,43	1,93
Styl wrogości	3,56	1,47	6,45	1,56	6,11	1,79
Asertywność	6,75	1,38	5,38	1,65	4,00	1,87
Pragmatyzm	6,46	2,11	5,71	1,61	3,57	1,35

Tabela 2

**Rezultaty ANOVA w zakresie ośmiu cech podmiotowych
w trzech grupach kobiet wyróżnionych przy użyciu analizy skupień**

Zmienna	df	df	F	p
Samoakceptacja	2	142	69,275	0,000***
Poczucie skuteczności	2	142	88,899	0,000***
Lęk – cecha	2	142	52,297	0,000***
Poczucie bezradności	2	142	129,932	0,000***
Styl prospołeczny	2	142	26,931	0,000***
Styl wrogości	2	142	50,590	0,000***
Asertywność	2	142	26,765	0,000***
Pragmatyzm	2	142	24,644	0,000***

*** $p < 0,001$

F – współczynnik wariancji

Na podstawie analizy treściowej uzyskanych wyników można powiedzieć, że dla każdej z wyróżnionych podgrup istnieje określony, tworzący konstelację, układ zasobów *versus* deficytów osobistych, który można scharakteryzować w następujący sposób:

Grupa I (48 osób) – (Z+/D-) – wysoki ogólny poziom zasobów osobistych/niski ogólny poziom deficytów osobistych. Kobiety te cechuje przewaga zasobów osobistych nad deficytami, a także wyższy, w porównaniu z pozostałymi badanymi, poziom samoakceptacji, poczucia samoskuteczności, niższy

lęk i niższa bezradność, słabsza postawa wrogości, wyższe asertywność oraz pragmatyzm, przeciętne nastawienie o charakterze prospołecznym.

Grupa II (69 osób) – ($Z=D$) – średni ogólny poziom zasobów osobistych /średni ogólny poziom deficytów osobistych. Kobiety zakwalifikowane do tej grupy, w porównaniu z badanymi należącymi do pozostałych grup, charakteryzują się przeciętnym poziomem nasilenia takich zasobów, jak samoakceptacja, poczucie skuteczności, asertywność, pragmatyzm, i takich deficytów osobistych, jak lęk, poczucie bezradności, oraz wyższym natężeniem postawy prospołecznej i postawy wrogości.

Grupa III (28 osób) – ($Z-/D+$) – niski ogólny poziom zasobów osobistych /wysoki ogólny poziom deficytów osobistych. Kobiety z tej grupy charakteryzują się przewagą deficytów osobistych nad zasobami, a także niższym, w porównaniu z pozostałymi badanymi, poziomem samoakceptacji, małym poczuciem samoskuteczności, wyższym lękiem i wyższą bezradnością, słabszą postawą prospołeczną, niższą asertywnością i pragmatyzmem oraz przeciętnym nasileniem postawy wrogości.

Nadane poszczególnym grupom kobiet sygnatury złożone z dwóch symboli odzwierciedlających kierunek natężenia branych pod uwagę zmiennych będą obowiązywać we wszystkich prezentowanych w dalszej części analizy statystycznej wyników.

Wyniki badań

Trzy wyróżnione grupy badanych porównano pod kątem doświadczanego przez nie wsparcia społecznego. Założono, iż krzywdzone kobiety należące do trzech badanych grup, wydzielonych pod względem hipotetycznego syndromu zasobów *versus* deficytów osobistych różnią się w sposób istotny w zakresie otrzymywanego wsparcia społecznego ze strony bliskich, profesjonalistów i instytucji.

Tabela 3 ilustruje wyniki przeprowadzonej analizy porównawczej pomiędzy grupą I, reprezentowaną przez kobiety, które charakteryzują się wysokim ogólnym poziomem zasobów ($Z+/D-$), a grupą II, do której należą badane cechujące się przeciętnym ogólnym poziomem zasobów i deficytów osobistych ($Z=D$).

Na podstawie uzyskanych rezultatów można stwierdzić, iż nie została potwierdzona statystycznie istotna różnica w nasileniu uwzględnionych wymiarów wsparcia społecznego w zależności od określonego ogólnego poziomu zasobów i deficytów osobistych. Badane z dwóch porównywanych grup

Tabela 3

Hipotetyczny syndrom zasobów *versus* deficytów osobistych a otrzymywane wsparcie społeczne – ujęcie ogólne (porównanie grup I i II)

Wymiar wsparcia społecznego	Grupa				U Manna-Whitneya	p
	I (Z+/D-) (N=48)		II (Z=D) (N=69)			
	średnia ranga	suma rang	średnia ranga	suma rang		
Wielkość sieci wsparcia	58,79	2822,00	59,14	4081,00	1646,00	0,956
ŹRÓDŁO WSPARCIA:						
Najbliżsi	63,97	3070,50	55,54	3832,50	1417,50	0,185
Profesjoniści	61,86	2969,50	57,01	3933,50	1518,50	0,445
Instytucje	60,45	2901,50	57,99	4001,50	1586,50	0,699
FORMY WSPARCIA:						
Emocjonalne	55,84	2680,50	61,20	4222,50	2680,50	0,400
Poznawcze	53,81	2583,00	62,61	4320,00	1407,00	0,166
Instrumentalne	55,74	2676,50	60,45	4110,50	1499,50	0,457
Materialne	58,30	2798,50	59,49	4104,50	1622,50	0,851
Zachęcanie do pozostania w związku	50,15	2206,50	58,28	3700,50	1216,50	0,147
Zachęcanie do opuszczenia związku	55,65	2448,50	54,56	3546,50	1401,50	0,860

nie różnią się w sposób istotny statystycznie pod względem wielkości sieci wsparcia społecznego, czyli nie występuje znacząca różnica w liczbie osób z kręgu najbliższych i profesjonalistów, z których strony badane doświadczały pomocy w ciągu ostatniego roku. Kobiety z grup I (Z+/D-) i II (Z=D) nie różnią się od siebie w sposób istotny, także jeśli chodzi o zakres wsparcia osób bliskich, pracowników specjalistycznych placówek oraz ze strony instytucji. Pomiedzy rozpatrywanymi grupami nie występuje również statystycznie istotna różnica pod względem charakteru otrzymywanej pomocy. Oznacza to, że badane nie różnią się ogólnie ujętym, doświadczanym wsparciem emocjonalnym, poznawczym, instrumentalnym i materialnym. Dokonana analiza statystyczna wskazuje także na to, że kobiety charakteryzujące się wysokim ogólnym poziomem zasobów osobistych (Z+/D-) i te, które cechuje poziom przeciętny (Z=D), nie różnią się od siebie w sposób istotny w zakresie zachęcania ze strony otoczenia do pozostania z partnerem lub do jego opuszczenia.

Bardziej szczegółowych wyników dostarcza tabela 4, obrazująca charakter wsparcia społecznego otrzymywanego od osób bliskich, pracowników różnych instytucji, ze strony samych instytucji. Uwzględniono również fakt otrzymywania z tych źródeł zachęty do pozostania w lub do opuszczenia związku w zależności od ogólnego poziomu zasobów i deficytów osobistych.

Tabela 4

Hipotetyczny syndrom zasobów *versus* deficytów osobistych a otrzymywane wsparcie społeczne
– ujęcie szczegółowe 1. stopnia (porównanie grup I i II)

Wymiar wsparcia społecznego	Grupa				U Manna-Whitneya	p
	I (Z+/D-) (N=48)		II (Z=D) (N=69)			
	średnia ranga	suma rang	średnia ranga	suma rang		
Emocjonalne – najbliżsi	59,80	2870,50	58,44	4032,50	1617,50	0,830
Emocjonalne – profesjonalści	58,42	2804,00	59,41	4099,00	1628,00	0,865
Emocjonalne – instytucje	52,55	2522,50	63,49	4380,50	1346,50	0,070
Poznawcze – najbliżsi	57,83	2776,00	59,81	4127,00	1600,00	0,754
Poznawcze – profesjonalści	52,29	2510,00	63,67	4393,00	1334,00	0,070
Poznawcze – instytucje	52,91	2539,50	63,24	4363,50	1363,50	0,097
Instrumentalne – najbliżsi	55,69	2673,00	61,30	4230,00	1497,00	0,374
Instrumentalne – profesjonalści	57,19	2745,00	59,43	4041,00	1569,00	0,721
Instrumentalne – instytucje	59,92	2876,00	58,36	4027,00	1612,00	0,804
Maturalne – najbliżsi	61,77	2965,00	57,07	3938,00	1523,00	0,447
Maturalne – profesjonalści	55,39	2658,50	61,51	4244,50	1482,50	0,269
Maturalne – instytucje	56,00	2688,00	61,09	4215,00	1512,00	0,400
Pozostanie w związku – najbliżsi	52,07	2499,50	63,82	4403,50	1323,50	0,030*
Pozostanie w związku – profesjonalści	59,38	2850,00	58,74	4053,00	1638,00	0,891
Pozostanie w związku – instytucje	60,26	2892,50	58,12	4010,50	1595,00	0,524
Opuszczenie związku – najbliżsi	61,98	2975,00	56,93	3928,00	1513,00	0,423
Opuszczenie związku – profesjonalści	58,22	2794,50	59,54	4108,50	1618,50	0,830
Opuszczenie związku – instytucje	60,43	2900,50	58,01	4002,50	1587,50	0,679

*p < 0,05

Jak wynika z przeprowadzonej analizy, znacząco więcej badanych należących do grupy II (Z=D), w porównaniu z kobietami z grupy I (Z+/D-), przyznało, że były zachęcane przez kogoś bliskiego do pozostania z mężem, wytrwania w związku, np. dla dobra dzieci lub w imię nierozzerwalności małżeństwa.

Także na poziomie bardziej szczegółowym porównano istotność różnic w średnich zakresach wsparcia ze strony poszczególnych osób najbliższych, określonych profesjonalistów i konkretnych instytucji. Wyniki przeprowadzonej analizy statystycznej zawiera tabela 5.

Tabela 5

Hipotetyczny syndrom zasobów *versus* deficytów osobistych a otrzymywane wsparcie społeczne
– ujęcie szczegółowe 2. stopnia (porównanie grup I i II)

Źródło wsparcia społecznego	Grupa				U Manna-Whitneya	p
	I (Z+/D-) (N=48)		II (Z=D) (N=69)			
	średnia ranga	suma rang	średnia ranga	suma rang		
Rodzice	62,53	3001,50	56,54	3901,50	1486,50	0,319
Dzieci	62,23	2987,00	56,75	3916,00	1501,00	0,379
Rodzeństwo	61,95	2973,50	56,95	3929,50	1514,50	0,416
Inni krewni	59,32	2847,50	58,78	4055,50	1640,50	0,918
Przyjaciele/znajomi	60,86	2921,50	57,70	3981,50	1566,50	0,610
Koledzy z pracy	63,09	3028,50	56,15	3884,50	1459,50	0,174
Sąsiedzi	58,70	2817,50	59,21	4085,50	1641,50	0,927
Pracownik socjalny	56,51	2712,50	60,73	4190,50	1536,50	0,490
Kurator sądowy	61,56	2955,00	57,22	3948,00	1533,00	0,334
Psycholog	59,38	2850,00	58,74	4053,00	1638,00	0,918
Policjant	68,10	3269,00	52,67	3634,00	1219,00	0,010*
Ksiądz	58,08	2788,00	59,64	4115,00	1612,00	0,748
Lekarz	56,84	2728,50	60,50	4174,50	1552,50	0,486
Grupa wsparcia	60,92	2924,00	57,67	3979,00	1564,00	0,570
Ośrodek Pomocy Społecznej	59,64	2862,60	58,56	4040,50	1625,50	0,857
Ośrodek Interwencji Kryzysowej	60,90	2923,00	57,68	3980,00	1565,00	0,570
Schronisko/hostel	59,75	2868,00	58,48	4035,00	1620,00	0,805
Poradnia Zdrowia Psychicznego	58,64	2824,50	59,11	4078,50	1648,50	0,946
Kościół/organizacje religijne	58,30	2798,50	59,49	4104,50	1622,50	0,756
Policja	62,95	3021,50	56,25	3881,50	1466,50	0,198

* $p < 0,05$

Na ich podstawie można stwierdzić, iż w zależności od ogólnego poziomu zasobów osobistych (wysokiego – I grupa (Z+/D-) lub przeciętnego – II grupa (Z=D), badane kobiety różnią się od siebie istotnie pod względem pomocy otrzymywanej od konkretnego policjanta. Osoby charakteryzujące się przewagą zasobów osobistych w znacząco większym zakresie korzystają z pomocy świadczonej przez funkcjonariusza lub dzielnicowego przyjeżdżającego na interwencję w porównaniu z badanymi przejawiającymi przeciętny poziom zasobów i deficytów osobistych.

Wyniki stanowiące rezultat porównania pod względem uzyskiwanego wsparcia społecznego grup skrajnych, tj. I (Z+/D-) i III (Z-/D+), obrazuje tabela 6.

Tabela 6

Hipotetyczny syndrom zasobów *versus* deficytów osobistych a otrzymywane wsparcie społeczne
– ujęcie ogólne (porównanie grup I i III)

Wymiar wsparcia społecznego	Grupa				U Manna-Whitneya	p
	I (Z+/D-) (N=48)		III (Z-/D+) (N=28)			
	średnia ranga	suma rang	średnia ranga	suma rang		
Wielkość sieci wsparcia	41,42	1988,00	33,50	938,00	532,00	0,129
ŹRÓDŁO WSPARCIA:						
Najbliżsi	42,38	2034,00	31,86	892,00	486,00	0,045*
Profesjoniści	39,69	1905,00	36,46	1021,00	615,00	0,538
Instytucje	39,49	1895,50	36,80	1030,50	624,50	0,608
FORMY WSPARCIA:						
Emocjonalne	10,20	1929,50	35,59	996,50	590,50	0,378
Poznawcze	40,24	1931,50	35,52	994,50	588,50	0,366
Instrumentalne	10,81	1959,00	34,54	967,00	561,00	0,231
Materialne	37,80	1814,50	39,70	1111,50	638,50	0,716
Zachęcanie do pozostania w związku	32,84	1445,00	40,00	1040,00	455,00	0,111
Zachęcanie do opuszczenia związku	38,80	1709,00	29,85	776,00	425,00	0,073

*p < 0,05

Na tej podstawie można stwierdzić, iż kobiety, charakteryzujące się wysokim ogólnym poziomem zasobów osobistych, w istotnie większym zakresie otrzymują pomoc ze strony najbliższych w porównaniu z badanymi o niskim ogólnym poziomie zasobów osobistych.

Dokonana analiza statystyczna prowadzi do wniosku, że pozostałe, przedstawione w tabeli 6 wymiary wsparcia społecznego nie różnicują rozpatrywanych grup. Zatem nie różnią się one w sposób istotny pod względem wielkości sieci wsparcia społecznego mierzonej liczbą osób z kręgu najbliższych i profesjonalistów, z których strony badane otrzymywały wsparcie. Osoby z grup I (Z+/D-) i III (Z-/D+) nie różnią się także znacząco, jeśli chodzi o zakres wsparcia ze strony profesjonalistów i instytucji. Oznacza to, że stopień doświadczania pomocy z tych źródeł nie wiąże się z różniącą obie grupy określoną charakterystyką hipotetycznego syndromu zasobów *versus* deficytów osobistych.

Na podstawie przeprowadzonej analizy zostało wykazane, że pomiędzy porównywanymi grupami nie występują statystycznie istotne różnice także w zakresie rodzajów otrzymywanej pomocy (nie różnią się one ogólnie ujętym wsparciem emocjonalnym, poznawczym, instrumentalnym i materialnym). Nie stwierdzono również różnic statystycznie istotnych, jeśli chodzi o zachęcanie ze strony otoczenia do opuszczenia partnera lub do pozostania z nim.

Świadczy to o tym, że niezależnie od natężenia cech osobowościowych i kompetencji społecznych badane kobiety w podobnym stopniu były mobilizowane przez osoby ze swego otoczenia do zerwania krzywdzącej relacji lub do wytrwania w dotychczasowym związku.

Bardziej szczegółowe wyniki dokonanych porównań zostały zawarte w tabeli 7, która dostarcza informacji, jakiego rodzaju wsparcie społeczne otrzymywały badane ze strony najbliższych, pracowników instytucji i samych instytucji oraz czy różnią się pod względem uzyskanej z tych źródeł zachęty do pozostania w lub do opuszczenia związku w zależności od charakterystyki hipotetycznego syndromu zasobów *versus* deficytów osobistych.

Tabela 7

Hipotetyczny syndrom zasobów *versus* deficytów osobistych a otrzymywane wsparcie społeczne
– ujęcie szczegółowe 1. stopnia (porównanie grup I i III)

Wymiar wsparcia społecznego	Grupa				U Manna-Whitneya	p
	I (Z+/D-) (N=48)		III (Z-/D+) (N=28)			
	średnia ranga	suma rang	średnia ranga	suma rang		
Emocjonalne – najbliżsi	42,34	2032,50	31,91	893,50	487,50	0,045*
Emocjonalne – profesjonalści	39,57	1899,50	36,66	1026,50	620,50	0,535
Emocjonalne – instytucje	37,70	1809,50	39,88	1116,50	633,50	0,652
Poznawcze – najbliżsi	43,18	2072,50	30,48	853,50	447,50	0,014*
Poznawcze – profesjonalści	38,39	1842,50	38,70	1083,50	666,50	0,952
Poznawcze – instytucje	38,22	1834,50	38,98	1091,50	658,50	0,880
Instrumentalne – najbliżsi	41,84	2008,50	32,77	917,50	511,50	0,080
Instrumentalne – profesjonalści	39,57	1899,50	36,66	1026,50	620,50	0,574
Instrumentalne – instytucje	39,27	1885,00	37,18	1041,00	635,00	0,685
Materialne – najbliżsi	39,21	1882,00	37,29	1044,00	638,00	0,706
Materialne – profesjonalści	36,65	1759,00	41,68	1167,00	583,00	0,264
Materialne – instytucje	39,79	1910,00	36,29	1016,00	610,00	0,469
Pozostanie w związku – najbliżsi	36,57	1755,50	41,80	1170,50	579,50	0,206
Pozostanie w związku – profesjonalści	37,80	1814,50	39,70	1111,50	638,50	0,634
Pozostanie w związku – instytucje	37,26	1788,50	40,63	1137,50	612,50	0,312
Opuszczenie związku – najbliżsi	42,96	2062,00	30,86	864,00	458,00	0,020*
Opuszczenie związku – profesjonalści	40,10	1925,00	35,75	1001,00	595,00	0,385
Opuszczenie związku – instytucje	41,50	1992,00	33,36	934,00	528,00	0,085

*p < 0,05

Jak wynika z przedstawionej tabeli, wsparcie emocjonalne i pomoc o charakterze poznawczym ze strony najbliższych, jakie otrzymywały osoby należące do grupy I ($Z+/D-$), są istotnie wyższe od zakresu tego rodzaju wsparcia ze strony osób bliskich uzyskiwanego przez kobiety z grupy III ($Z-/D+$). Oznacza to, że kobiety cechujące się wysokim ogólnym poziomem zasobów osobistych doświadczyły pozytywnych uczuć ze strony większej liczby osób bliskich, które towarzyszyły im w trudnych chwilach i podnosiły na duchu, w porównaniu z kobietami wykazującymi niski ogólny poziom zasobów osobistych. Również najbliżsi kobiet charakteryzujących się przewagą zasobów osobistych w znacząco większym stopniu rozmawiali z nimi po to, aby lepiej mogły one zrozumieć swoją sytuację, a także słuchali ich i życzliwie dzielili się własnym zdaniem. Z kolei porównanie kobiet z grup I ($Z+/D-$) i III ($Z-/D+$) ze względu na zachęcanie do pozostania z mężem lub do jego opuszczenia wskazuje, że badane cechujące się wysokim ogólnym poziomem zasobów osobistych w istotnie większym stopniu, w porównaniu z kobietami o niskim ogólnym poziomie zasobów osobistych, mobilizowane były przez bliskich do zakończenia małżeństwa.

Zawarte w tabeli 8 porównanie istotności różnic w średnich zakresach wsparcia ze strony określonych bliskich osób, konkretnych profesjonalistów i poszczególnych instytucji w zależności od ogólnego poziomu zasobów osobistych (wysokiego – I grupa lub niskiego – III grupa) wykazało, że kobiety należące do tych dwóch analizowanych grup różnią się od siebie pod względem wsparcia ze strony policjanta. Badane charakteryzujące się przewagą zasobów osobistych ($Z+/D-$) w znacząco większym zakresie doświadczały pomocy od konkretnego przedstawiciela organów ścigania (funkcjonariusza przyjeżdżającego na interwencję lub dzielnicowego).

Tabela 8

Hipotetyczny syndrom zasobów *versus* deficytów osobistych a otrzymywane wsparcie społeczne – ujęcie szczegółowe 2. stopnia (porównanie grup I i III)

Źródło wsparcia społecznego	Grupa				U Manna-Whitneya	p
	I (Z +/D -) (N = 48)		III (Z -/D +) (N = 28)			
	średnia ranga	suma rang	średnia ranga	suma rang		
Rodzice	40,30	1934,50	35,41	991,50	585,50	0,327
Dzieci	40,33	1936,00	35,36	990,00	584,00	0,329
Rodzeństwo	41,53	1993,50	33,30	932,50	526,50	0,102
Inni krewni	39,23	1883,00	37,25	1043,00	637,00	0,654
Przyjaciele/znajomi	40,59	1948,50	34,91	977,50	571,50	0,259
Koledzy z pracy	41,20	1977,50	33,88	948,50	542,50	0,090
Sąsiedzi	40,21	1930,00	35,57	996,00	590,00	0,300
Pracownik socjalny	38,17	1832,00	39,07	1094,00	656,00	0,857
Kurator sądowy	38,83	1864,00	37,93	1062,00	656,00	0,824

cd. tab. 8

Źródło wsparcia społecznego	Grupa				U Manna-Whitneya	p
	I (Z+/D-) (N=48)		III (Z-/D+) (N=28)			
	średnia ranga	suma rang	średnia ranga	suma rang		
Psycholog	38,38	1842,00	38,71	1084,00	666,00	0,946
Policjant	42,77	2053,00	31,18	873,00	467,00	0,021*
Ksiądz	40,67	1952,00	34,79	974,00	568,00	0,107
Lekarz	38,43	1844,50	38,63	1081,50	668,50	0,963
Grupa wsparcia	38,72	1858,50	38,13	1067,50	661,50	0,901
Ośrodek Pomocy Społecznej	41,72	2002,50	32,98	923,50	517,50	0,067
Ośrodek Interwencji Kryzysowej	39,06	1875,00	37,54	1051,00	645,00	0,744
Schronisko/hostel	39,66	1903,50	36,52	1022,50	616,50	0,461
Poradnia Zdrowia Psychicznego	38,09	1828,50	39,20	1097,50	652,50	0,756
Kościół/organizacje religijne	39,24	1883,50	37,23	1042,50	636,50	0,515
Policja	41,42	1988,00	33,50	938,00	532,00	0,067

*p < 0,05

Tabela 9 zawiera rezultaty przeprowadzonej analizy statystycznej, której celem było porównanie pod względem otrzymywanego wsparcia społecznego osób z grupy II (Z=D) i grupy III (Z-/D+).

Tabela 9

Hipotetyczny syndrom zasobów *versus* deficytów osobistych a otrzymywane wsparcie społeczne – ujęcie ogólne (porównanie grup II i III)

Wymiar wsparcia społecznego	Grupa				U Manna-Whitneya	p
	II (Z=D) (N=69)		III (Z- /D+) (N=28)			
	średnia ranga	suma rang	średnia ranga	suma rang		
Wielkość sieci wsparcia	51,61	3561,00	42,57	1192,00	786,00	0,150
ŹRÓDŁO WSPARCIA:						
Najbliżsi	50,88	3510,50	44,38	1242,50	836,50	0,301
Profesjoniści	49,34	3404,50	48,16	1348,50	942,50	0,851
Instytucje	49,78	3435,00	47,07	1318,00	912,00	0,666
FORMY WSPARCIA:						
Emocjonalne	52,30	3608,50	40,88	1144,50	738,50	0,069
Poznawcze	52,89	3649,50	39,41	1103,50	697,50	0,032*
Instrumentalne	51,80	3522,50	40,48	1133,50	727,50	0,070
Materialne	48,43	3342,00	50,39	1411,00	927,00	0,754
Zachęcanie do pozostania w związku	44,99	2924,50	48,52	1261,50	779,50	0,541
Zachęcanie do opuszczenia związku	48,85	3175,50	38,87	1010,50	659,50	0,101

*p < 0,05

Na podstawie uzyskanych wyników można stwierdzić, iż w zależności od ogólnego poziomu zasobów osobistych (przeciętnego – II grupa ($Z=D$) lub niskiego – III grupa ($Z-/D+$) badane różnią się od siebie istotnie w zakresie ogólnie ujętej pomocy o charakterze poznawczym. W przypadku kobiet cechujących się przeciętnym ogólnym poziomem zasobów i deficytów osobistych, większa liczba osób z ich otoczenia rozmawiała z nimi po to, aby lepiej mogły zrozumieć swoją sytuację, słuchała ich i życzliwie dzieliła się swoim zadaniem w porównaniu z kobietami wykazującymi niski ogólny poziom zasobów i deficytów osobistych. Pozostałe uwzględnione w ujęciu ogólnym wymiary wsparcia społecznego nie różnicują analizowanych grup. Oznacza to, że pomiędzy nimi nie występuje różnica statystycznie istotna, jeśli chodzi o wielkość sieci wsparcia społecznego, zakres wsparcia ze strony najbliższych, ze strony osób niosących pomoc ofiarom przemocy z racji wykonywanego zawodu lub pełnionej funkcji oraz ze strony instytucji. Istotną rolę odgrywa tu także fakt zachęcania do pozostania w związku lub do jego opuszczenia. Wyniki porównania dokonanego na bardziej szczegółowym poziomie zawiera tabela 10.

Tabela 10

Hipotetyczny syndrom zasobów *versus* deficytów osobistych a otrzymywane wsparcie społeczne
– ujęcie szczegółowe 1. stopnia (porównanie grup II i III)

Wymiar wsparcia społecznego	Grupa				U Manna-Whitneya	p
	II (Z=D) (N=69)		III (Z- /D+) (N=28)			
	średnia ranga	suma rang	średnia ranga	suma rang		
Emocjonalne – najbliżsi	52,75	3640,00	39,75	1113,00	707,00	0,038*
Emocjonalne – profesjonalisci	50,33	3472,50	45,73	1280,50	874,50	0,419
Emocjonalne – instytucje	50,78	3503,50	44,63	1249,50	843,50	0,308
Poznawcze – najbliżsi	54,07	3730,50	36,52	1022,50	616,50	0,005**
Poznawcze – profesjonalisci	51,26	3537,00	43,43	1216,00	810,00	0,208
Poznawcze – instytucje	50,99	3518,50	44,09	1234,50	828,50	0,263
Instrumentalne – najbliżsi	53,49	3690,50	37,95	1062,50	656,50	0,013*
Instrumentalne – profesjonalisci	49,93	3395,50	45,02	1260,50	854,50	0,427
Instrumentalne – instytucje	49,45	3412,00	47,89	1341,00	935,00	0,802
Materialne – najbliżsi	48,59	3352,50	50,02	1400,50	937,50	0,814
Materialne – profesjonalisci	48,47	3344,50	50,30	1408,50	929,50	0,745
Materialne – instytucje	51,33	3541,50	43,27	1211,50	805,50	0,177
Pozostanie w związku – najbliżsi	49,78	3434,50	47,09	1318,50	912,50	0,632
Pozostanie w związku – profesjonalisci	48,14	3322,00	51,11	1431,00	907,00	0,527
Pozostanie w związku – instytucje	47,25	3260,50	53,30	1492,50	845,50	0,093
Opuszczenie związku – najbliżsi	51,95	3584,50	41,73	1168,50	762,50	0,100
Opuszczenie związku – profesjonalisci	50,88	3510,50	44,38	1242,50	836,50	0,283
Opuszczenie związku – instytucje	51,07	3523,50	43,91	1229,50	823,50	0,196

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

Na jej podstawie można stwierdzić, iż kobiety należące do grupy II ($Z=D$) i do grupy III ($Z-/D+$) różnią się istotnie pod względem wsparcia doświadczanego od osób bliskich, od których otrzymały pomoc określonego rodzaju.

W przypadku badanych charakteryzujących się przeciętnym ogólnym poziomem zasobów i deficytów osobistych wsparcie emocjonalne, poznawcze i instrumentalne uzyskiwane od najbliższych było istotnie wyższe od zakresu pomocy o takim charakterze i z tego źródła, doświadczanej przez kobiety z grupy III ($Z-/D+$).

Jak pokazuje tabela 11, przeprowadzona analiza statystyczna nie wykazała istnienia pomiędzy rozpatrywanymi grupami (grupa II i grupa III) statystycznie istotnych różnic, jeśli chodzi o wsparcie otrzymywane ze strony poszczególnych osób z kręgu najbliższych, konkretnych profesjonalistów oraz określonych instytucji.

Tabela 11

Hipotetyczny syndrom zasobów *versus* deficytów osobistych a otrzymywane wsparcie społeczne – ujęcie szczegółowe 2. stopnia (porównanie grup II i III)

Źródło wsparcia społecznego	Grupa				U Manna-Whitneya	p
	II (Z = D) (N = 69)		III (Z - /D +) (N = 28)			
	średnia ranga	suma rang	średnia ranga	suma rang		
Rodzice	49,29	3401,00	48,29	1352,00	946,00	0,864
Dzieci	49,82	3437,50	46,98	1315,50	909,50	0,646
Rodzeństwo	50,84	3508,00	44,46	1245,00	839,00	0,291
Inni krewni	49,61	3423,00	47,50	1330,00	924,00	0,690
Przyjaciele/znajomi	51,09	3525,50	43,84	1227,50	821,50	0,235
Koledzy z pracy	50,07	3454,50	46,38	1298,50	892,50	0,439
Sąsiedzi	50,91	3512,50	44,30	1240,50	834,50	0,228
Pracownik socjalny	49,70	3429,00	47,29	1324,00	918,00	0,693
Kurator sądowy	48,36	3336,50	50,59	1416,50	921,50	0,616
Psycholog	48,61	3354,00	49,96	1399,00	939,00	0,824
Policjant	49,83	3438,50	46,95	1314,50	908,50	0,611
Ksiądz	51,53	3555,50	42,77	1197,50	791,50	0,058
Lekarz	49,63	3424,50	47,75	1328,50	922,50	0,684
Grupa wsparcia	48,43	3341,50	50,41	1411,50	926,50	0,727
Ośrodek Pomocy Społecznej	52,18	3600,50	41,16	1152,50	746,50	0,058
Ośrodek Interwencji Kryzysowej	48,78	3365,50	49,55	1387,50	950,50	0,888
Schronisko/hostel	49,86	3440,50	46,88	1312,50	906,50	0,553
Poradnia Zdrowia Psychicznego	48,70	3360,50	49,73	1392,50	945,50	0,805
Kościół/organizacje religijne	50,01	3451,00	46,50	1302,00	896,00	0,362
Policja	50,38	3476,50	45,59	1276,50	870,50	0,315

Podsumowując, można stwierdzić, iż pod względem otrzymywanej pomocy kobiety charakteryzujące się wysokim ogólnym poziomem zasobów osobistych różnią się znacząco od badanych o niskim ogólnym poziomie owych zasobów w zakresie pięciu wymiarów wsparcia społecznego. Kobiety z grupy I ($Z+/D-$) doświadczały w większym zakresie wsparcia od najbliższych, ustalono także, że otrzymywały z tego źródła większą pomoc emocjonalną i poznawczą oraz zachętę do opuszczenia związku, jak również w większym zakresie uzyskiwały wsparcie ze strony konkretnego policjanta w porównaniu z kobietami z grupy III ($Z-/D+$).

Porównując wyniki uzyskane przez badane należące do grupy II ($Z=D$) oraz do grupy III ($Z-/D+$), stwierdzono różnice statystycznie istotne w zakresie czterech wymiarów wsparcia społecznego. Okazuje się, że kobiety cechujące się przeciętnym ogólnym poziomem zasobów i deficytów znacząco częściej doświadczają ogólnie ujętego wsparcia poznawczego oraz emocjonalnej, poznawczej i instrumentalnej pomocy ze strony osób najbliższych.

Najmniej istotnych różnic pod względem otrzymywanej pomocy wykazano w przypadku rozpatrywania wyników uzyskanych przez kobiety z grupy I ($Z+/D-$) oraz grupy II ($Z=D$), do której należą badane charakteryzujące się przeciętnym ogólnym poziomem zasobów i deficytów osobistych.

Dyskusja wyników

Dlaczego wyższy ogólny poziom zasobów osobistych skutkuje zwiększonym zakresem wsparcia ze strony osób bliskich? Jak się wydaje, kobiety, które charakteryzuje niższy lęk i poczucie bezradności, wyższa samoakceptacja i poczucie własnej skuteczności, przejawiają większą skłonność do pozyskiwania pomocy od najbliższych. Nie obarczone poczuciem wstydu za to, co się dzieje w ich związku, ani poczuciem winy, że to one ponoszą za to odpowiedzialność, częściej aktywnie poszukują i korzystają ze wsparcia emocjonalnego czy poznawczego ze strony osób bliskich oraz zachęty do opuszczenia krzywdzącego je partnera i ułożenia sobie życia wolnego od przemocy. Same inicjując tego rodzaju zachowanie się otoczenia, częściej w rzeczywistości to wsparcie otrzymują. Taka próba interpretacji znalazła potwierdzenie w badaniach wskazujących na to, iż kobiety charakteryzujące się wysokim ogólnym poziomem zasobów osobistych częściej aktywnie poszukują pomocy, w mniejszym stopniu izolują się od innych w porównaniu z badanymi o przewadze deficytów osobistych (Rajska-Kulik, 2003). Zaprezentowane tłumaczenie zaobserwowanych związków między zmiennymi można odnieść również do stwierdzonej większej – w wypadku tych badanych – pomocy pozyskiwanej

ze strony konkretnego policjanta. Wynik ten można dodatkowo wyjaśnić większą świadomością dotyczącą swoich praw i wiedzą krzywdzonych kobiet na temat obowiązków policji, a także umiejętnością egzekwowania określonych działań z jej strony.

Rozpatrując związek między hipotetycznym syndromem zasobów *versus* deficytów osobistych a otrzymywanym wsparciem społecznym, można również – zmieniając sposób myślenia – rozważyć inny rodzaj wpływu i wziąć pod uwagę także odwrócony kierunek zachodzącej tu zależności. Jak się wydaje, na stwierdzony w wypadku części krzywdzonych kobiet wysoki ogólny poziom zasobów osobistych dodatkowo mogła wpłynąć pomoc pozyskana ze strony osób znaczących. Ułatwiła ona odbudowanie utraconej pewności siebie, własnej efektywności i odporności psychicznej, wywołując poczucie, że trudności są do pokonania.

Przedstawione założenia są zgodne ze stanowiskiem Z. Ratajczak (1992), według której istnienie pomocnych innych oddziałuje trojako: przez zwiększenie asertywności, wzmocnienie samooceny i zwiększenie poczucia kontroli jednostki nad otoczeniem, a także przez dostarczenie jej różnych zasobów, informacji, instrumentów, pieniędzy oraz różnorodnych form wsparcia emocjonalnego.

Badania w zdecydowanej większości nie potwierdziły przewidywań na temat wpływu hipotetycznego syndromu zasobów *versus* deficytów osobistych na otrzymywane przez badane wsparcie społeczne. Może to z jednej strony przemawiać za tym, iż o zakresie i charakterze pomocy uzyskiwanej z różnych źródeł przez krzywdzone kobiety decydują w większym stopniu inne właściwości osobowe niż te, które zostały uwzględnione w przyjętym modelu badawczym, jak np. nasilenie potrzeby afiliacji. Z drugiej strony należy uwzględnić również to, że ważną rolę w przebiegu interakcji o charakterze wsparcia społecznego mogą odgrywać czynniki sytuacyjne, związane bezpośrednio z określonymi okolicznościami, w jakich dochodzi do powtarzających się aktów agresji fizycznej. Chodzi tu o takie kwestie, jak np. to, czy dochodzi do przemocy przy świadkach, którzy czują się zobligowani do udzielenia pomocy maltretowanej kobiecie, nawet jeśli ona sama o to nie zabiega, czy też wszystko dzieje się w czterech ścianach domu, bez udziału osób trzecich. Jak zadawane są razy, czy po awanturze kobieta wygląda jak typowa ofiara przemocy, czy też była bita w taki sposób, aby ślady były niewidoczne, co pozwala kobiecie przez dłuższy czas ukrywać przed innymi swój problem. Istotne jest również to, czy będące reakcją na to okrutne traktowanie konkretne działania podejmowane przez kobietę spostrzegane są przez jej otoczenie jako skuteczne i racjonalne – wówczas uruchamiają i nasilają pomoc, czy jako nieefektywne i niezrozumiałe – wtedy może dojść do zmniejszenia zakresu wsparcia przekazywanego ze strony innych ludzi.

Na podstawie badań nie stwierdzono istotnej różnicy pomiędzy trzema grupami kobiet pod względem wielkości sieci wsparcia. Oznacza to, że niezależnie od posiadanych przez osoby badane cech osobowości i kompetencji społecznych składających się na hipotetyczny syndrom zasobów *versus* deficytów osobistych doświadczają one pomocy od podobnej liczby osób z kręgu najbliższych i profesjonalistów. Jednak, jak się wydaje, tym, co będzie je różniło, jest sposób nawiązywania relacji z innymi, którzy tworzą ich sieć wsparcia społecznego. Otóż, jak się okazało na podstawie wyników badań, kobiety z przewagą zasobów osobistych w większym stopniu aktywnie pozyskują pomocy innych osób, a więc w sposób przemyślany i konsekwentny tworzą sieć powiązań z budzącymi zaufanie ludźmi ze swojego otoczenia (Rajska-Kulik, 2003). Ponieważ z ich strony są to działania świadome i celowe, można założyć, iż kontakty te cechuje przewidywalność, duży stopień pewności i ugruntowane poczucie bezpieczeństwa (Titkow, 1993). Z kolei ofiary przemocy charakteryzujące się niskim ogólnym poziomem zasobów osobistych przejawiają większą skłonność do unikania kontaktów z innymi ludźmi, wycofywania się z relacji. Część z nich przez dłuższy czas z różnych względów ukrywała problem przemocy, do której dochodziło w ich związku. Powodowane poczuciem wstydu, winy, lękiem przed karą ze strony partnera najczęściej milczały i tym samym narażały się na coraz większą izolację. Dlatego kobiety te, nawet jeśli posiadają sieć wsparcia społecznego zbliżoną pod względem wielkości do tej, którą mają badane o wysokim ogólnym poziomie zasobów osobistych, prawdopodobnie są w większym stopniu biernymi odbiorcami pomocy, a ludzie, którzy tworzą subiektywnie przez nie spostrzeganą sieć wsparcia społecznego, udzielali im pomocy bardziej z własnej inicjatywy, nie mobilizowani przez same ofiary przemocy.

Mimo że przeprowadzone badania w zdecydowanej większości nie potwierdziły istnienia różnic pod względem określonych wymiarów doświadczanego wsparcia społecznego pomiędzy trzema grupami kobiet, to jednak, jak się wydaje, istnieje pomiędzy nimi różnica w zakresie korzystania z pomocy innych. W przypadku badanych charakteryzujących się wysokim ogólnym poziomem zasobów osobistych wsparcie społeczne działa zarówno na drodze emocjonalnej, jak i informacyjnej. Prowadzi ono zatem nie tylko do obniżenia napięcia, ale także do reinterpretacji zdarzeń w kierunku lepszego zrozumienia swojej sytuacji, znalezienia rozwiązań, podtrzymania samooceny i przekonania o słuszności własnego postępowania. Jest to zgodne ze znaną zasadą pomagania, polegającą na dostarczaniu takiego wsparcia, aby człowiek sam umiał sobie pomóc (Dunkel-Schetter, Wortman, 1981, za: Sęk, 1997). W takim rozumieniu wsparcie otrzymywane przez te krzywdzone kobiety służy rozwiązaniu problemu przemocy. Z kolei ofiary agresji partnera cechujące się niskim ogólnym poziomem zasobów osobistych również doświadczają wsparcia ze strony otoczenia, ale jak się wydaje, w ich przypadku korzystanie z tej

pomocy jest bardziej nastawione na regulację emocji. Kontakty z innymi ludźmi pozwalają im przede wszystkim na wentylację uczuć. Ekspresja i odreagowanie emocji w sytuacji bezpiecznego towarzyszenia umożliwia obniżenie poziomu napięcia, w mniejszym zaś stopniu prowadzi do znalezienia racjonalnego rozwiązania. Prawdopodobnie są to te krzywdzone kobiety, które otrzymując pomoc ze strony innych ludzi w postaci rad i wskazówek czy zachęty do konkretnego działania, starają się ich przekonać o tym, że nie sposób rozwiązać ich problemu, że nic nie da się zrobić w ich sytuacji, należy zatem pogodzić się ze swoim losem. Obniżeniu napięcia i możliwości odreagowania towarzyszy dystansowanie się do problemu i przystosowanie się do sytuacji przemocy. Jak pokazuje doświadczenie, trudno jest się przebić przez tę falę beznadziejności i rozpacz.

Podobne zachowanie krzywdzonych kobiet opisuje Z. Lew-Starowicz (1992). Charakteryzując zespół maltretowanej żony, zauważa, iż niektóre ofiary przemocy oczekują, że dzięki doświadczanemu wsparciu rozładują swoje napięcie związane z agresją partnera, pragnąc jedynie odreagować swoje przeżycia, wypłakać się i wygadać, nie dążą jednak do dokonania zmiany w swoim życiu. W takiej sytuacji osoby, z których strony maltretowana kobieta otrzymuje wsparcie, tak naprawdę stają się jedynie świadkami monologu ofiary, mają być słuchaczami, ale nie oczekuje się od nich niczego więcej.

Podsumowanie

Badania w zdecydowanej większości nie potwierdziły hipotez na temat wpływu hipotetycznego syndromu zasobów *versus* deficytów osobistych na otrzymywane wsparcie społeczne. Z jednej strony przemawia to za tym, iż o zakresie i charakterze pomocy uzyskiwanej przez krzywdzone kobiety z różnych źródeł decydują w większym stopniu inne właściwości osobowe niż te, które zostały uwzględnione w przyjętym modelu badawczym. Z drugiej strony należy uwzględnić również to, że ważną rolę w przebiegu interakcji o charakterze wsparcia społecznego mogą odgrywać czynniki sytuacyjne nie brane pod uwagę w niniejszych badaniach.

Bibliografia

- Caplan G., 1981: *Mastery of stress: Psychological aspects*. „American Journal of Psychiatry”, No. 138(4), s. 413–420.
- Chudzik A., 1998: *Arkusze do badania indywidualnej sieci wsparcia społecznego* [Maszynopis].
- Chudzik A., 2000: *Wsparcie społeczne jako mediator związku między poczuciem zagrożenia a podejmowaniem strategii zaradczych u osób bezrobotnych*. [Niepublikowana praca doktorska. Katowice, Uniwersytet Śląski].
- Dobrzyńska-Mesterhazy A., 1996: *Przemoc w rodzinie: diagnoza i interwencja kryzysowa*. W: *Wybrane zagadnienia interwencji kryzysowej*. Red. W. Badura-Madej. Warszawa.
- Heszen-Niejodek I., 2000: *Teoria stresu psychologicznego i radzenia sobie*. W: *Psychologia*. Red. J. Strelau. T. 3. Warszawa.
- Hobfoll S.E., 1991: *Traumatic stress: A theory based on rapid loss of resources*. „Anxiety Research”, No. 4, s. 187–197.
- Jaworska-Obłój Z., Skuza B., 1986: *Pojęcie wsparcia społecznego i jego funkcje w badaniach naukowych*. „Przegląd Psychologiczny”, nr 3, s. 733–746.
- Lew-Starowicz Z., 1992: *Przemoc seksualna*. Warszawa.
- Lin N., Dean A., 1984: *Social support and depression*. „Social Psychiatry”, No. 19.
- Mellibruda J., 1997: *Przemoc domowa*. „Charaktery”, nr 10, s. 12–17.
- Pommersbach J., 1988: *Wsparcie społeczne a choroba*. „Przegląd Psychologiczny”, nr 31.
- Popiołek K., 1996: *Wsparcie społeczne – zarys problematyki*. W: *Psychologia pomocy*. Red. Z. Ratajczak. Katowice.
- Rajska-Kulik I., 2003: *Wybrane cechy osobowościowe kobiet doświadczających wsparcia społecznego a ich sposoby radzenia sobie z przemocą wewnątrzmałżeńską*. [Niepublikowana praca doktorska. Katowice, Uniwersytet Śląski].
- Ratajczak Z., 1992: *Wsparcie społeczne w warunkach zagrożenia podmiotowości człowieka w środowisku pracy*. W: „Psychologiczne Problemy Funkcjonowania Człowieka w Sytuacji Pracy”. T. 10 (19): *Podmiotowość człowieka. Szanse rozwoju i zagrożenia*. Red. Z. Ratajczak. Katowice.
- Sarason I.G., 1983: *Assessing social support. The Social Support Questionnaire*. „Journal of Personality and Social Psychology”, No. 44.
- Sęk H., 1986: *Wsparcie społeczne – co zrobić, aby stało się pojęciem naukowym*. „Przegląd Psychologiczny”, nr 3, s. 791–799.
- Sęk H., 1991: *Procesy twórczego zmagania się z krytycznymi wydarzeniami żywymi a zdrowie psychiczne*. W: *Twórczość i kompetencje życiowe a zdrowie psychiczne*. Red. H. Sęk. Warszawa.
- Sęk H., 1993: *Znaczenie wsparcia społecznego w sporcie i kulturze fizycznej*. Poznań.
- Sęk H., 1997: *Rola wsparcia społecznego w sytuacji kryzysu*. W: *Oblicza kryzysu psychologicznego i pracy interwencyjnej*. Red. D. Kubacka-Jasiecka, A. Lipowska-Teutsch. Kraków.
- Titkow A., 1993: *Stres i życie społeczne*. Warszawa.